

СТАН МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ

THE STATE OF DAIRY CATTLE BREEDING IN UKRAINE

ХОМЕНКО А.Ю.*

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

Стан розвитку агропромислового комплексу та галузі молочного скотарства впливає на соціальну та економічну стабільність економічної системи. За 1990-2018 роки в Україні поголів'я корів зменшилось в 4 рази. При цьому майже 76 % поголів'я корів утримується господарствами населення. Обсяги виробництва молока також зменшились більше ніж в 2 рази. З метою підвищення економічної ефективності молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах України, пріоритетним напрямком є підвищення генетичного потенціалу тварин в результаті поліпшення якості потомства і придбання племінних нетелей, а також поліпшення умов утримання великої рогатої худоби.

Ключові слова: молочне скотарство, поголів'я корів, обсяги виробництва, молоко.

The state of development of the agro-industrial complex and the dairy industry affects the social and economic stability of the economic system. In 1990-2018, the number of cows in Ukraine decreased by 4 times. Almost 76% of the cows are kept by households. The volumes of milk production have also decreased by more than 2 times. In order to increase the economic efficiency of dairy farming in agricultural enterprises of Ukraine, the priority direction is to increase the genetic potential of animals as a result of improving the quality of offspring and the purchase of breeding animals, as well as improving the conditions for the keeping of cattle.

Key words: dairy cattle, livestock cows, production volumes, milk.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Молочне скотарство – одна з найважливіших продовольчо-безпекових галузей України, призначення якої полягає в забезпеченні виробництва молока в обсягах, які достатні для завантаження виробничих потужностей молокопереробних підприємств з подальшим виробництвом молочної продукції. Стан розвитку агропромислового комплексу, в тому числі і її важливої складової – галузі молочного скотарства, впливає на соціальну та економічну стабільність економічної системи. Здорова нація – запорука успішної економіки, а якісна сировина – основа виробництва корисних для здоров'я продуктів.

За даними FAO – 16 % енергії людство отримує з їжі тваринного походження, зокрема молока. В даний же час в Україні споживання цього продукту є нижчим від медично-рекомендованих. Кожен українець споживає 205 кг молока та молочних продуктів, при нормі замість 380 кг [1, с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню стану молочного скотарства та перспектив його розвитку приділено увагу в роботах багатьох науковців. Серед останніх досліджень варто відмітити праці В. Гутович, Д.К. Семенди, О.В. Семенди, В.В. Антощенкової, та багатьох інших науковців. Однак становище галузі молочного тваринництва з кожним роком ускладнюється, а Україна нажалі все більше орієнтується на імпорт молочної продукції вказуючи на незадовільну роботу національної молокопереробної галузі яка не в змозі задовольнити потреби внутрішнього ринку. З кожним роком – українська молочна галузь втрачає можливості і здатність конкурувати навіть на вітчизняному ринку молочної продукції. Нажалі про забезпечення виробництва, яке повинно бути соціально орієнтованим на зростання здорового суспільства та яке не приносить матеріальної вигоди і більше того потребує фінансової допомоги та контролю, сучасному бізнесу просто не цікаве.

* Науковий керівник – Ткаченко С.Є., к.е.н., доцент

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження стану молочного скотарства в Україні, виявлення проблем та пошук перспективних шляхів подолання кризового становища галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молочне скотарство завжди займало вагомую частку в обсягах та структурі валової продукції сільського господарства. За роки незалежності України поголів'я корів та обсяги виробництва молока значно скоротились. Значно зросла частка в обсягах виробництва молока підсобних господарств (так званий «MilkHandMade»). Обсяг та структура валової продукції сільського господарства за 1990-2018 роки представлено в табл. 1. Питома вага виробництва продукції тваринництва в Україні в 2018 р. становила 28 %, порівняно з майже 50 % в 1990 році. При цьому питома вага виробництва молока в загальній структурі валової продукції сільського господарства скоротилась майже в 2 рази і має тенденцію до поступового скорочення. За останні 8 років питома вага молока в структурі валової продукції сільського господарства скоротилась на 5 % і нажаль така негативна тенденція продовжується.

Недостатній розвиток соціальної складової стримує розвиток людського капіталу, особливо це стосується аграрного сектору економіки. Формування стратегії сталого розвитку має ґрунтуватися на гармонійному та пропорційному поєднанні взаємопов'язаних складових: економічної, соціальної, екологічної, це забезпечить отримання синергетичного ефекту в усіх сферах та загального гармонійного зростання галузі сільського господарства.

Таблиця 1

Обсяги та структура валової продукції сільського господарства за 1990-2018 роки (у постійних цінах 2010 р.)

Валова продукція	Роки					
	1990	2000	2010	2016	2017	2018
Всього, млн. грн	282774,2	151022,2	194886,5	254640,5	249157,0	268570,9
в т. ч. продукція тваринництва, млн. грн	137272,2	58183,3	70332,4	69588,4	69682,46	69885,9
Питома вага продукції тваринництва, %	48,5	38,5	36,1	27,3	28,0	26,0
в. т. ч. молоко, млн. грн	60789,5	30236,9	28533,0	25814,6	25563,5	25111,7
Питома вага молока, %	21,5	20,0	14,6	10,1	10,3	9,4

Джерело: складено автором за даними Держслужби статистики України [3] та джерела [4]

Найбільш непокоїть ситуація, що наразі закупівельна ціна на молоко у національних виробників, як сільськогосподарських підприємств, так і домогосподарств, яке поставляється на молокопереробні підприємства, більш ніж в три рази нижча за кінцеву роздрібну ціну. Тим самим, це формує стихійні ринки молока та молочної продукції, так зване молоко – «handmade» класу, яке ще в народі називають «натуральна молочна продукція». А це ж втрачені можливості і підривання авторитету молокопереробників, які в умовах значного недозавантаження виробничих потужностей займаються політикою «зведення кінців з кінцями» [4, с. 43-44].

Ціновий диспаритет в Україні призвів до дестабілізації в аграрному виробництві. Адже загально відомо, що ціни на сировину сільськогосподарського виробництва зростали набагато менше, ніж ціни промислової продукції. Особливо на ту, без якої виробництво іншої продукції, в тому числі і сільськогосподарської унеможлиблюється (наприклад, корми, насіння, мінеральні добрива, техніка, дизельне паливо, бензин), що вплинуло на значне зростання виробничої собівартості. Звичайно була і дотаційна складова і відшкодування, але це ніяк не стимулює виробника, а навпаки, знижує його виробничу і фінансову активність, бажання до саморозвитку, удосконалення, використання новітніх технологій.

Обсяги виробництва молока наразі в Україні катастрофічно низькі, і з впевненістю можна говорити про те, що жодна з країн Європейського Союзу не зацікавлена в розвитку українського молочного скотарства. Нажаль ми в останні роки тільки і чуємо, що корова – це також бізнес і коли надої починають падати, то потрібно не шукати причину, а вибракувати таких корів. Звичайно це загальна робота зоотехніка і менеджера відділення (ферми), спеціалістів, які добре володіють даною ситуацією, а краще щоб ще й економіст міг обрахувати доцільність такої вибірки. Однак не секрет, що цінність і якість молока у корови розкривається з роками, а отже були навіть приклади таких ферм, коли корови розділялися по вікових категоріях, адже молоко жирніше, вищого поживного гатунку саме в корів від 5-6 років (досвід батьків, ветеринарів-зоотехніків).

Для збільшення прибутку і рентабельності сільськогосподарського виробництва необхідно знизити собівартість молока за рахунок повної або часткової заміни наявних низькопродуктивних корів на племінних корів з більш високим удоєм, реконструкції тваринницьких приміщень і поліпшення якості потомства; запобігти скороченню пасовищ та сіножатей.

Утримання корів та виробництво молока є наразі не достатньо ефективним саме через занадто низькі ціни реалізації та занадто високу виробничу собівартість молока, спричинену в першу чергу відсутністю достатнього власного кормовиробництва, фізично та морально зношеним обладнанням та технікою, недосконалою законодавчо-підтримуючою базою, несприятливим інвестиційним кліматом в країні, несприятливими економічними, соціальними та політичними складовими.

Продовольча безпека будь-якої країни базується на тваринницькому виробництві – м'ясо, молоко, яйця і всі похідні. Дефіцит хоча б одного з цих продуктів і люди це відчують: переробка зупиняється, якість продукції погіршується, зростають ціни, а за ними соціальне невдоволення [5, с. 379]

Демографічна, економічна, політична ситуація з кожним роком лише погіршується і Україна вже не в змозі задовольнити навіть потреби внутрішнього ринку в багатьох видах стратегічної продукції, в тому числі молоці та молочних продуктах. Низька купівельна спроможність громадян вимагає від молокопереробників пристосовуватися до вимог внутрішнього ринку. Обсяги споживання молока та молочної продукції не забезпечують медично-рекомендовані норми споживання. Більшість молочних продуктів для великої частини українців вже стали просто недоступні. В табл. 2 наведено динаміку виробництва молока та поголів'я корів в Україні за період 1990-2018 роки.

За досліджуємих період (1990-2018 роки) в Україні поголів'я корів зменшилось в 4 рази і становило в 2018 році 1926,3 тис. гол. У сільгоспідприємствах поголів'я корів скоротилось аж на 85,2 % порівняно з поголів'ям корів в 1990 році. При цьому майже 76 % поголів'я корів утримується господарствами населення, хоча і поголів'я корів в підсобних господарствах за останні роки значно скоротилось і станом на 2018 рік становить 1458,4 тис. гол, або майже 67 % аналогічного показника 1990 року. Як наслідок, обсяги виробництва молока також зменшились більше ніж в 2 рази і в 2018 році становили 10098,8 тис. т. І лише за рахунок зростання продуктивності корів більш ніж в 2 рази було дещо призупинено темпи падіння обсягів виробництва молока в Україні. Продуктивність корів в сільськогосподарських підприємствах за даними Державної служби статистики України дещо вища ніж в господарствах населення, які виробляють 72,7 % молока.

З метою підвищення економічної ефективності молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах України, пріоритетним напрямком є підвищення генетичного потенціалу тварин в результаті поліпшення якості потомства і придбання племінних нетелей, а також поліпшення умов утримання великої рогатої худоби.

Виробництво молока та його структура й поголів'я корів і їх структура по категоріях господарств України за 1990-2018 роки

Роки	Усі категорії господарств	У% до 1990р	У тому числі					
			с-г. підпр.	у% до 1990р	питома вага, %	госп. насел.	у% до 1990р	питома вага, %
Виробництво молока, тис тонн								
1990	24508,3	100,0	18634,1	100	76	5874,2	100	24
2000	12657,9	51,6	3668,7	19,7	29	8989,2	153	71
2010	11531	47,0	3047,9	16,3	26,4	8483,1	144,4	73,6
2015	10615,4	43,3	2669,2	14,3	25,1	7946,2	135,3	74,9
2016	10381,5	42,4	2705,6	14,5	26,1	7675,9	130,7	73,9
2017	10280,5	41,9	2765,7	14,8	26,9	7514,8	127,9	73,1
2018	10098,8	41,2	2760	14,8	27,3	7338,8	124,9	72,7
Чисельність поголів'я корів станом на кінець року, тис гол								
1990	8378,2	100	6191,6	100	73,9	2186,6	100	26,1
2000	4958,3	59,2	1851	29,9	37,3	3107,3	142,1	62,7
2010	2642,8	31,5	589,1	9,5	22,2	2053,7	93,9	77,8
2015	2166,6	25,9	505,1	8,2	23,3	1661,5	76	76,7
2016	2108,9	25,2	484,6	7,8	23,0	1624,3	74,3	77
2017	2017,8	24,1	466,6	7,5	23,1	1551,2	70,9	76,9
2018	1926,3	23,0	467,9	7,6	24,3	1458,4	66,7	75,7

Джерело: розраховано за даними Держслужби статистики України [3]

Висновки. Отже, молочне скотарство України знаходиться в незадовільному стані. Сільськогосподарські підприємства все більше відмовляються від галузі тваринництва, аргументуючи це збитковістю галузі. Молочне скотарство та тваринництво проблемні галузі сучасності. Але важливо розуміти, що молоко, молочна продукція це складова не просто продовольчої безпеки, це основа здорової нації. Нажаль, коли ми ставимо аграрне виробництво на бізнесові рейки, ми самі штучно прирікаємо тваринництво на знищення. Хоча при умілому управлінні, навіть таку галузь можна зробити над прибутковою. Адже для якісної молочної продукції завжди знайдеться покупець, і навіть в умовах низької купівельної спроможності населення, можна впевнено говорити, що лікування людині обходиться значно дорожче, ніж купівля та споживання якісний молочного продукту. Хоча навіть це для України скоро стане проблемою – в кого і де купити якісний продукт. Адже для бізнесу основне – максимізація прибутку і нажалі якість сировини, продукції, в умовах відсутності контролю, просто нівелюється. І насправді хочеться подякувати тим господарствам, в тому числі і господарствам населення які продовжують утримувати корів – за розуміння, наскільки безцінним є такий продукт, як молоко.

Література.

1. **Гутович В.** Тваринництво: курс на відновлення галузі / **В. Гутович** // Урядовий кур'єр. – 2018. – Спецвипуск про урядові програми. – С. 3.
2. **Антощенкова В.В.** Економічна ефективність виробництва та реалізації молока в Україні / **В.В. Антощенкова, О.М. Кравченко** // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – Х.: ХНТУСГ. – № 3 – 2016. – С. 39-44.
3. Офіційний веб сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. **Антощенкова В.В.** Стан та перспективи розвитку молочного скотарства України / **В.В. Антощенкова** // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Економічні науки. – Х.: ХНАУ, 2015. – № 1. – С. 90-96.
5. **Семенда Д.К.** Державна підтримка у відновленні галузі молочного скотарства / **Д.К Семенда, О.В. Семенда** // Молодий вчений. – 2018. – № 3(1). – С. 377-380.

